

Önkéntes polgári védelmi szervezetek dinamizálása I. – árvízi tapasztalatok

Az önkéntes civil szervezetekre a modern társadalom olyan kapocsként tekint, amely összeköti az állampolgárokat az állammal. Saját katasztrófavédelmi és sportolói, valamint árvízi tapasztalatai alapján kezdte szerzőnk kutatni az együttműködési lehetőségeket a sportegyesületekkel és a szervezethez, a szociológiai és a gazdasági jellemzőkkel kapcsolatos lehetőségeket.

Árvízi tapasztalatok és a humánerőforrás

Hivatásommal kapcsolatban a 2006. évi a 2013. évi tiszai, dunai árvizek, a 2010. évi borsodi árvíz és a 2010. évi vörös iszap katasztrófa során több alkalommal is dolgoztam önkéntesekkel. A katasztrófák felszámolása során ezen szervezetek szervezethez jelentős segítséget biztosított akár köteles polgári védelmi szervezetekről, akár ideiglenes polgári védelmi szervezetekről, akár csak segíteni és tette kész emberekről.

Az katasztrófavédelemmel kapcsolatos önkéntességet több oldalról vizsgálva elsősorban az önkéntes tűzoltó egyesületek, polgárőr egyesületek jutnak az ember eszébe. Egy átlag településen belül jellemzően azok az emberek, akik tenni szeretnének a közösség biztonságáért több civilszervezetnek is tagjai lehetnek. Ezek a civil szervezetek a gazdasági lehetőségeket is figyelembe véve több esetben egy jogi személyként egyesületet alkotva biztosítják jelenlétüket a polgárőrséggel kapcsolatos feladatok és a katasztrófavédelmi feladatok terén többségükben mentőszervezetekként vagy azok tagjaként is funkcionálva. Ezáltal az egyesületek a fennmaradás és a fejlődés érdekében több funkciót ellátva több támogatási és pályázati lehetőséghez juthatnak.

A tapasztalati példákból jól körvonalazódik, hogy a katasztrófavédelmi feladatokba bevonható önkéntes és tűzoltó egyesületek egy része jól működve képes specializálódni és magasabb szintű szakmai munkát végezni, de számos egyesület küzd a létszám csökkenéssel, az utánpótlás hiánnyal. Megállapítható, hogy a jelenlegi adatok alapján további humánerőforrás fokozása tekintetében már jelentős mértékben nem vehetőek figyelembe és az egy időben jelentkező feladatok esetleges priorizálása is erőforrás csökkenéssel járhat az egyesületek tekintetében.

Civil szervezetek

A kérdéskörrel kapcsolatban egyeztettem a Szegedi Törvényszék Civil Szervezetek Nyilvántartási Iroda munkatársával, valamint a Központi Statisztikai Hivatal munkatársaival. Tájékoztatásuk szerint csak Csongrád-Csanád Megyében több mint 1000 civil szervezet lelhető fel. Az önkormányzatok által is támogatott egyesületeket, sportegyesületeket valamint a környezetvédelem, önkéntesség és közbiztonság témakörökben folytattam a vizsgálataimat. Ezek alapján megerősítést nyert, hogy a települések és a településeken lévő civil szervezetek száma és anyagi, illetve egyéb erőforrás lehetőségei nagyon különbözőek. Ezen szervezetekkel kapcsolatos lehetőségek eredményes kiaknázásához kiemelten fontos, hogy a kor követelményeinek megfelelő eszközöket és módszereket ajánljunk az önkénteseket foglalkoztató egyesületek részére. Figyelembe véve a helyi sajátosságokat kiaknázhatjuk a szervezetek saját társadalmi aktivitását, ami által már képesek lehetnek megfelelő háttérbiztosítani a települési polgári védelmi szervezetek rendszerében.

Hatásuk a katasztrófavédelmi feladatok területén egy-egy kárelhárítás során és a közösségformálásban is meghatározó tud lenni. Az igényekre és lehetőségekre szabott tervszerű tájékoztatási és felkészítési struktúra kialakításával, mely figyelembe veszi az infrastrukturális, idő és képességbeli tényezőket jól motivált önkéntesekkel számolhatunk a katasztrófák elleni védekezés területén mind a prevenciót mind a beavatkozást tekintve.

Sajnálatos módon hazánk nonprofit szervezeteire jellemző, hogy kevés figyelmet fordítanak az önkéntesek fejlesztésére, motivációjuk fenntartására. Az önkéntesek érdeklődési körét vizsgálva az önkéntesek a társadalmi ügy iránti elköteleződés, az elismertség keresése és a közösségi élmény, környezeti szempontok emelhetők ki motivációs tényezőként.

Ebből jól kiolvasható, hogy a legnagyobb létszámot tömörítő sport területén tevékenykedő önkéntesek, de a speciálisan a környezetvédelem vagy a biztonság témakörök felé elkötelezett önkéntesek részére is az „ügy” iránti elköteleződés a legfontosabb, tehát az értékmotiváció jellemzi őket, de kiemelt fontossággal bír az elismertség, valamint a közösségi élmény megélése is.

A megfelelő célok és programok mellett a civil szervezetek, mentőszervezetekként is jól motiválhatóak és szervezőképességeik, infrastrukturális lehetőségeik, valamint a humán erőforrásokat tekintve pedig jelentős erők és eszközök mozgósítására lehetnek képesek. Az eredményesség érdekében azonban élesen el kell különíteni a feladat és funkciók tekintetében a különböző szinteket, szerepvállalásokat.

Tapasztalataim szerint a települési szinten a veszélyeztetés függvényében nem szükséges minden esetben minősített, kategorizált mentőszervezetekbe tömöríteni a polgári védelemben szerepet vállaló személyeket, szervezeteket. A meglévő civil szervezetek új kihívások és a

terhelhetőségüknek megfelelő célok kitűzésével elsősorban logisztikai és humánerőforrás bázist képesek biztosítani jól mozgósíthatóan leginkább a saját településükön.

Tehát leginkább az önkormányzatok által is támogatott civil szervezetekkel történő stratégiaileg tervezett és szerveződési szintenként egyaránt megfelelően kommunikált együttműködés tud növekedést eredményezni az önkéntesség fokozása érdekében.

A települési mentőszervezetek fokozásával kapcsolatban a motiváció megtartását is figyelembe eredményes lehet egy az ideiglenes polgári védelmi szervezetekhez hasonló gyorsított ütemű, feladat és cél orientált felkészítési rend kialakítása mely, számottevően eltér a speciális feladatokra és más jellegű beavatkozásokra is alkalmas területi mentőszervezetek képzésétől és követelményeitől.

Mentőszervezetek és eszközellátottság

Az önkéntes területi rendeltetésű mentőszervezetek eszközellátottsága az elmúlt időszakban jelentős mértékben javult. A központi pályázati forrásokból biztosított eszközök, gépjárművek fontos hiánypótló és fejlesztési lehetőséget jelentettek a szervezetek részére. Az eszközökön felül mind a képzés, mind a gyakorlati felkészítések során fokozott figyelmet szükséges fordítani a mentőszervezetek által képviselt minősített és/vagy speciális képességek modulként történő kezelésére. Ezen modulok különálló vagy kapcsolt integrálására meghatározó lehet egyes katasztrófavédelmi feladatok végrehajtása során. A különféle tudásbázissal rendelkező emberek együttgondolkodása és problémamegoldó képessége, a gyakorlatok mellett a valós káresetek során is jól kamatoztatható.

A köteles és az önkéntes polgári védelmi szervezetek arányának kedvező eltérésének növelése érdekében tehát további erőforrások, szabad kapacitások felkutatása szükséges, melynek egyik meghatározó szegmensét a működő civil szervezetek képezik.

Vizsgálataim során a civil szervezetek közül külön vizsgáltam az egyik legnagyobb létszámot tömörítő szervezetek csoportját, a sportegyesületeket. Önmagában a megközelítés egyéb más civil szervezetek esetén is sok ponton azonos vagy hasonló eredményekre világítana rá a motiváció, működés vagy a szervezettség területén, mégis az utóbbit tekintve mind a helyi, területi és országos tagozódás és a taglétszámok miatt érdemes megvizsgálni a lehetőségeket.

Tiszai árvíz és a sportolók

Kutatásom alapgondolata 2006. évben Hódmezővásárhelyen a Tisza mentén történő árvíz védekezési munkálatok során fogalmazódott meg. A területen a köteles polgári védelmi

szervezetek mellett ideiglenes polgári védelmi szervezetbe beosztottak jelentették a homokzsák töltési feladatok legfőbb erőforrását, miközben a honvédség erői a gátmagasítás és a bordásmeztámasztás kiépítését végezték.

Az önkéntesség szempontjából kiemelkedő volt a Buday Ferenc kézilabda edző szervezésében érkező helyi női kézilabda csapat, akik edzőjük utasításait maradéktalanul betartva, fegyelmezetten látták el feladatukat.

1. kép Hódmezővásárhelyi árvízvédelmi munkálatok 2006. (saját fotó)

A 2013. évben a Duna mutatta meg a természet erejét. Szolgálati feladataim mellett a lehetőségeim szerint segítettem az Esztergomi Vitézek Rugby Club kezdeményezését, miszerint az esztergomi helyreállítási, mentesítési feladatok érdekében a Magyar Rögbi Szövetség tagjainak közreműködését kérték. Az esztergomi Prímás-szigeten lévő ideiglenes véd művek elbontásában és a helyreállítási munkálatokban a felhívásra több mint 150 sportoló vett részt. Az egyesületek jól szervezetten a szakfeladatot irányítók utasításai mellett végezték a feladatukat. Az öngondoskodás terén is példaértékű volt a hozzáállásuk, hiszen mind az ellátást, mind a közlekedést saját eszközökkel vagy saját szervezésben oldották meg.

2. kép Esztergom, Primás-sziget ideiglenes véd mű bontása (saját fotó)

A saját katasztrófavédelmi és sportolói, valamint a 2006. és a 2013. évi Tiszai és Dunai árvizek tapasztalatai alapján kezdtem kutatni az együttműködési lehetőségeket a sportegyesületekkel és kezdtem kutatni a szervezethez kapcsolatos, a szociológiai és a gazdasági jellemzőkben kapcsolatos lehetőségeket.

Ezen tényezőket vizsgálva szeretném bemutatni, hogy az amatőr sportegyesületekben milyen tartalék és potenciál van a kiterjedt káresetek felszámolása során. A jogi személyiséggel rendelkező egyesületek szabályozása jól kidolgozott, pályázati lehetőségeik harmonizálnak a katasztrófavédelmi célokkal, utánpótlásbázisuk stabil.

Véleményem szerint az egyesületek a helyi vagy országos szintű szervezethez tekintve és a jellemzően értékteremtő elkötelezettségüket figyelembe véve az önkéntes alapú polgári védelmi szervezetek új pillérét jelenthetik.

Az önkéntesség és a társadalom

„A közösségi kezdeményezések magas arányából szoros és szerteágazó társadalmi kapcsolatokra, az állampolgári felelősségérzet és szolidaritás erősségére, az egyének szilárd társadalmi beágyazottságára lehet következtetni.”¹

A mai Magyarországon az önkéntesség megkerülhetetlen, és figyelmen kívül hagyása komoly hiba lenne. A szervezetek kimagasló száma jelzi, hogy az emberek nagy százaléka vesz részt

¹ Szigeti Ferenc Albert – Az önkéntesség szerepe a fejlett piacgazdaságban

szabadidejében, önkéntes tevékenységben, mégis azt lehet tapasztalni, hogy az önkéntes munkát vállalók aránya és a közösen felvállalt és megoldott feladatok mennyisége elmarad a nyugati országok szintjétől. Ennek több oka lehet és a hatékonyság növelés szempontjából az alábbiak vizsgálata indokolt:

- a) a pozitív társadalmi minta hiánya;
- b) a hagyományos közösségek korábbi felbomlása (főképpen a városba költözők életében veszett el a kapcsolat saját környezetükben élőikkel);
- c) a civilek szervezési jártasságának hiányossága (még nem volt lehetőségük, hogy képezzék magukat ezen a területen);
- d) a megfelelő emberi erőforrások hiánya (az alkalmazottak létszáma kevés korlátozottan tud a szervezet megfelelően bánni az aktív, de tapasztalatlan segítőkkel);

A vizsgált pontokat elemezve nézve kitűnik a sportegyesületek helyzete és szerepe. Az utánpótlás nevelés, a sportolás több szinten történő népszerűsítése, az oktatásban betöltött szerepe megvalósítja a pozitív társadalmi szempontú pozitív mintákat.

A sportegyesületek és azon belül leginkább az amatőr sport jelenléte a legkisebb településektől a nagyvárosokig mindenhol biztosított.

A növekvő támogatások, az önmegvalósító kezdeményezések eredményeképpen egyre komolyabb szervezési feladatoknak is megfelelnek az ilyen típusú civil szervezetek, egyre több helyen kerülnek összeállításra rövid, közép és hosszú távra készített programok, melyeket a megfelelő háttérrel biztosításával nagy százalékban meg is tudnak valósítani.

A különböző szervezetekbe tömörülő sportolók létszáma ma körülbelül 5-600.000 főre tehető Magyarországon. Ez a stabil létszám képes biztosítani a megfelelő emberi erőforrásokat, a különböző feladatokra. Azt a teóriát követve, hogy az önkéntesség nem feltétlenül egyenlő a közvetlen segítségnyújtással. Egy szervezni szerető ember, ilyen típusú szenvedélyét önkéntesként is kiélheti, tegye azt szervezett formában egy alapítvány önkénteseként, vagy egyszerűen, mint egy csoport (pl.: amatőr sportegyesület vezetője, tagja) szervezője.

Megfelelő célok és programok mellett az emberek jól motiválhatóak és szervezőképességeik, infrastrukturális lehetőségeik, valamint a humán erőforrásokat tekintve pedig jelentős erők és eszközök mozgósítására képesek.

Az önkéntesség ilyen jellegű eszményének terjesztése az úgynevezett „társadalmi vállalkozó” nézetek terjedését jelenti. Jelenlétük egyaránt jó hatást biztosít a nonprofit szakemberekre és az önkéntes segítőkre, gyakorlatilag az egész társadalomra nézve.

Az önkéntesség modern formái

„A fejlett országok többségében jól megfigyelhető az a fajta új típusú önkéntesség, amely specializáltabb, kevésbé ideologikus, kisebb a szervezeti követelmény a tagoktól, mint a régebbi típusú megmozdulásoknál.”²

A tradicionális, értékalapú önkéntesség a változások tükrében csökken, közben a kulturális és a szabadidős önkéntesség, a sportszervezetek, a fogyatékosokat támogató szervezetek, a lakóhelyi közösségek, csoportok jelentősége növekszik. Jellemző továbbá, hogy egyre több a lokális, helyi szervezet országos vagy regionális központ nélkül. Az ilyen jellegű új típusú önkéntesség érdekes és értelmes elfoglaltságot ajánl a cselekvésorientált emberek számára. A társadalom életmódjával jól összeegyeztethetően rövid időtartamú elkötelezettséggel jár, és a szervezetekben erős a fluktuáció.

„Az önkéntesség modern formái nemzetközileg is egyre nagyobb elismerést kapnak nemcsak a nonprofit, hanem a forprofit szférában is, egyre nagyobb a jelenlétiük a piacgazdaságban, egyre nagyobb terheket vesznek magukra. Az ilyen formában megvalósuló önkéntesség, mint egyéni cselekvés ma már számos ponton érintkezik nemcsak a civil szférával, hanem a modern üzleti menedzsmenttel, a humán erőforrás menedzsmenttel, az egészségüggyel, sporttal, környezetvédelemmel, turizmussal és a katasztrófavédelemmel is. Kiemelten igazak a megállapítások a kapcsolatokkal minden téren átjárt, azokon alapuló országokban, így az önkéntesség kérdése és jelenléte egyre fontosabbá válik hazánk számára is.”³

Korábban önkénteskedni azt jelentette, hogy a magasabb társadalmi státusszal rendelkezők csoportja segítséget nyújt a hátrányos helyzetűeket a mai önkéntesség már arra is jól rámutat, hogy az ember civil szervezetekkel működik együtt. Ezáltal a civil szervezetek új típusát hozta létre az önkéntes szervezeteket. Az önkéntes civil szervezetekre a modern társadalom olyan kapocsként tekint, amely összeköti az állampolgárokat az állammal. Az egyén pedig a civil együttműködés során elsajátít olyan társadalmi és állampolgári ismereteket és szokásokat, mint az együttműködés, a közösséghez tartozás, a felelősségérzet, a szolidaritás, a mérsékletesség, a kompromisszum. Ezek a fogalmak mind ott vannak a mindennapjainkban, fokozottan jelen vannak a katasztrófák, káresetek felszámolásakor, és a sportolók által végzett munka során. Tehát az eszmék azonosak a cél lehet különböző. De az azonos eszméket valló csoportok részét lényegesen egyszerűbb feladat egy cél érdekében felsorakoztatni.

Ménesi Zoltán Zsolt t. alev. polgári védelmi felügyelő;

² Fényes Hajnalka – Szociológiai szemle 2011/2

³ Szigeti Ferenc Albert – Az önkéntesség szerepe a fejlett piacgazdaságban

Katasztrófavédelmi kirendeltség Szeged

„Önkéntes polgári védelmi szervezetek dinamizálása az amatőr sportegyesületek, mint civil szervezetek szerepvállalásával” díjazott pályaműve alapján

1. függelék

Összegzés (annotáció)

Az önkéntes polgári védelemmel kapcsolatos kutatásaim során lehetőségem nyílt a legkülönbözőbb civil szervezetek munkáját tanulmányozni alaphelyzetben és káresemények kapcsán. Megállapításaim szerint nem lehet figyelmen kívül hagyni a társadalmi változásokat és ezzel az új társadalmi kihívásokat sem. A polgári védelmi szervezeteknek lépést kell tartani a változásokkal, kihívásokkal. A szükséges mértékű megújulás elengedhetetlen. Véleményem szerint mind szociológiai szempontok, mind gazdasági szempontok alapján érdemes tovább vizsgálni az amatőr sportegyesületek és a rendelkezésükre álló eszközeik integrálhatóságát a katasztrófavédelmi feladatok során. A társadalmi igények szerint kialakult és szerveződött egyesületek szerepvállalásával az elsődleges hatások mellett a meg kell említeni, hogy a lakosság rezilienciájának fokozása is eredményesebbé tud válni. Az önkéntes polgári védelmi szervezetek, önkéntes mentőszervezetek vizsgálatakor a jövőre készülve figyelniük kell a katasztrófavédelem stratégiai céljaira és azon belül az önkéntesség arányának növelésére. A stratégiai célkitűzés elérésére jelenthet megoldást a sportegyesületek integrációja.

Az egyesületekkel, azok vezetőivel a helyi szinten történő megkeresések és egyeztetések is eredménnyel járhatnak, de a fokozott hatás érdekében vizsgálni kell a területi és országos szintű együttműködési lehetőségeket. A sportegyesületek hasonlóan a többi civil szervezetekhez megyei és országos szövetségekbe tömörülnek. Ezek az érdekképviselők kommunikációs csatornáik révén kiváló színteret biztosítanak a polgári védelmi célú önkéntesség népszerűsítésére és a helyi vagy területi kockázatok ismertetésére, valamint az erők és eszközök pontos feltérképezésére, mozgósítására. Az ez által megvalósítható létszámtöbbszörözéshez szükséges adatok, logisztikai lehetőségek gyorsabb elemzése lehetőséget biztosít a helyben is rendelkezésre álló erők mozgósítására és azok esetleges átcsoportosítására.

Hivatásom gyakorlása során több esetben is találkoztam sportolókkal, sportegyesületekkel, akik önkéntes alapon tevékeny részesei voltak egy-egy katasztrófa felszámolásának. A szervezett és tudatos tervezést követően integrálást figyelembe véve viszont a Fit World Sportegyesülettel kapcsolatos tapasztalataim arra a következtetésre engedtek jutni, hogy a kutatások további eredményeket képesek felmutatni és igazolják a felvetéseimet. A logisztikai háttér mellett további részletesebb kutatási téma lehet az utánpótlás nevelésre gyakorolt hatás, az ifjúság önkéntességgel kapcsolatos elkötelezettségének felmérése, vagy az egyesületek rendezvényeinek lakosságtájékoztató hatásának elemzése. A hatások tekintetében tehát számos pozitív hozadéka lehet az amatőr sportegyesületek megszólításának.